

УДК 378

Дериховська

Вікторія Ігорівна

Кандидат економічних наук

Derykhovskaya_V@mail.ru

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДИКАТИВНОГО СКЛАДУ ОЦІНКИ ВНЗ У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF THE COMPOSITION OF INDICATORS VALUATION OF UNIVERSITIES IN INTERNATIONAL RANKINGS

Стаття присвячена порівняльному аналізу змісту та складу показників оцінки діяльності вищих навчальних закладів у міжнародних рейтингах. В статті обґрунтована необхідність впровадження зарубіжного досвіду рейтингування ВНЗ у національну систему моніторингу системи вищої освіти.

The article is devoted to comparative analysis of the contents and composition of indicators of evaluation of higher education institutions in international rankings. In the article is proved the necessity of introduction of foreign experience of rating universities into the national system of monitoring the higher education system.

Статья посвящена сравнительному анализу содержания и состава показателей оценки деятельности высших учебных заведений в международных рейтингах. В статье обоснована необходимость внедрения зарубежного опыта рейтингования ВУЗов в национальную систему мониторинга системы высшего образования.

Ключові слова: вищий навчальний заклад (ВНЗ), система вищої освіти, рейтинг, порівняльний аналіз, показники.

Ключевые слова: высшее учебное заведение (ВУЗ), система высшего образования, рейтинг, сравнительный анализ, показатели.

Keywords: higher education institution (HEI), the higher education system, ranking, benchmarking, indicators.

ВСТУП

Вітчизняний ринок послуг у сфері вищої освіти пропонує абітурієнтам та їх батькам велику кількість вищих навчальних закладів, здатних забезпечити якісну підготовку майбутнього фахівця у різних професійних

напрямах. Однак, як і на кожному ринку, так і на освітньому ринку діє жорстка конкурентна боротьба між ВНЗ за свою цільову аудиторію, яка, в свою чергу, вимагає від університетів бути готовими до мінливості навколишнього середовища, постійно зростаючих вимог як з боку вітчизняної, так і зарубіжної академічної спільноти, а також безпосередніх споживачів освітніх послуг.

Сучасний освітній простір є ієрархічним, а рейтингове оцінювання ВНЗ стає невід'ємною складовою системи моніторингу стану вищої освіти. Більш того, інтеграція в європейський освітній простір передбачає зіставлення вітчизняної системи вищої освіти з ринком освітніх послуг країн Європи. І наскільки конкурентоспроможною буде українська освіти залежить і від репутації ВНЗ, яка, на сьогоднішній день в значній мірі визначається місцем вишу в рейтинговій таблиці вищих навчальних закладів України та світу.

Саме порівняння університетів за ключовими показниками діяльності дає змогу ранжувати їх, виділити ВНЗ–лідерів та аутсайдерів як на міжнародній освітній арені, так і у вітчизняних реаліях. Рейтингування ВНЗ – це сучасний та ефективний інструмент вибору за певними критеріями кращого вишу серед академічної спільноти університетів.

Проводячи паралель, та звертаючись до зарубіжного досвіду ранжування університетів, доцільно зазначити, що у світі досить давно діє прозора система рейтингування ВНЗ. Більш того, існує велике розмаїття рейтингів, що орієнтовані на певні цільові аудиторії користувачів, та побудовані, відповідно, на різних критеріях зіставлення університетів. Методики оцінювання діяльності ВНЗ, що покладені в основу міжнародних рейтингів, покликані не тільки визначити поточне місце університету серед інших представників освітнього простору, але й всіляко стимулювати підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти.

МЕТА РОБОТИ

полягає у зіставленні змісту та сутності індикативного простору оцінки діяльності ВНЗ у престижних міжнародних рейтингах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно–правові акти у сфері вищої освіти.

При проведенні дослідження використано методи структурно–логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

За основу аналізу критеріїв оцінки ВНЗ було взято найпрестижніші рейтинги світу. Це найбільш престижні, впливові та глобальні в світі системи ранжирування. У значному відсотку випадків поняття «міжнародний рейтинг університетів» асоціюється саме з цими трьома рейтингами: THE (Times Higher Education World University Ranking); QS (QS World University Ranking); ARWU (Academic Ranking of World Universities) [1]. Також додатково було проаналізовано такі рейтинги як Webometrics (Ranking Web) [2], Best Global Universities US News [3] та URAP University Ranking by Academic Performance [4]. Вибір саме цих рейтингів пояснюється їх міжнародною репутацією, специфічним переліком показників оцінки, а також тим, що кожен рейтинг є географічно незалежним, тобто розробляється окремими країнами, а тому і зіставлення критеріїв оцінювання системи вищої освіти є показовим.

Слід зазначити, що рівень досягнень ВНЗ у межах кожного рейтингу оцінюється шляхом комбінації результатів аудиторських перевірок, глобальних експертних опитувань найвпливовіших представників академічної спільноти та потенційних роботодавців, статистичного аналізу показників діяльності університетів. Причому за основу методики можуть бути взяті різні комбінації як методів збору та аналізу інформації, так і самого індикативного складу оцінки ВНЗ.

Найбільше питань викликає обґрунтування вибору експертів та системи показників оцінювання діяльності вишу. Перший аспект кожен з міжнародних рейтингів намагається вирішити шляхом залучення найбільш авторитетних вчених з різних країн світу, проведення наукометричного

аналізу їх продуктивності та цитованості, наявності значного досвіду викладацької та наукової діяльності та вивчення інших критеріїв. Тоді як склад кількісних та якісних показників, згідно з яким проводиться ранжування університетів, немає чіткого пояснення та обґрунтування. Кожен з міжнародних рейтингів обирає свій перелік індикативних критеріїв, саме тому і остаточний рейтинг кращих ВНЗ світу різниться та, зазвичай, немає тотожних результатів.

Так провівши порівняльний аналіз індикативного простору, що використовується у міжнародних рейтингах (табл. 1), було виділено шість основних груп показників, що дають цілісне уявлення про діяльність ВНЗ.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика індикативного складу оцінки ВНЗ
у міжнародних рейтингах

№ з/п	Назва групи показників	Назва рейтингу	Перелік показників, що увійшли до складу певної групи
1	2	3	4
1	Міжнародне визнання, активність та співпраця	THE	Інтернаціоналізація (7,5%). 1.1. Співвідношення іноземних НПП та НПП – громадян країни – 2,5% 1.2. Співвідношення іноземних студентів та студентів-громадян країни – 2,5% 1.3. Частка публікацій НПП у наукових періодичних виданнях, опублікованих у співавторстві хоча б з одним іноземним автором, у загальній кількості публікацій ППС університету за п'ятирічний період – 2,5%
		QS	1.1. Академічна репутація (40%) – проводиться на основі глобального опитування академічної спільноти 1.2. Частка іноземців у науково–викладацькому складі (5%) 1.3. Частка іноземців у загальній кількості студентів (5%)
		Webo-metrics	1.1. VISIBILITY (50%). В основі цього показника – аналіз зовнішніх вхідних посилань, які домен університету отримує від третіх сторін, які відображають престижність навчального закладу

1	2	3	4
		URAP	1.1. Загальна кількість публікацій, написаних у співавторстві з зарубіжними університетами – 15%
		BGIU	1.1. Міжнародне співробітництво у публікаціях (відношення кількості публікацій університету з іноземним співавтором до кількості публікацій з іноземним співавтором тієї країни, в якій знаходиться університет) – 10% 1.2. Глобальна науково–дослідна репутація 12,5%
2	Цитованість, публікаційна активність ВНЗ	THE	Цитованість – 30% 2.1. Імпакт–фактор наукового цитування (середнє нормалізоване значення цитування на одну статтю)
		ARWU	2.1. Число найбільш часто цитованих дослідників у різних предметних областях (HiCi) – 20% 2.2. Кількість статей, опублікованих в журналах Nature та Science (N&S) – 20% 2.3. Число статей, проіндексованих Science CitationIndex – Expanded і Social Sciences Citation Index (PUB) – 20%
		QS	2.1. Кількість цитувань на одного працівника (20%)
		Webometrics	2.1. PRESENCE (10%) – кількість веб-сторінок, індексованих пошуковою системою Google. 2.2. OPENNESS. (10%) – кількість pdf-файлів, індексованих Google
		URAP	2.1. Число статей, проіндексованих WOS у 2014р. – 21% 2.2. Кількість цитувань статей, опублікованих у 2012 – 2014рр. Кількість цитувань підраховуються за той же період – 21% 2.3. Загальний вплив цитувань (Citation Impact Total – CIT) – 15% – індикатор, який також дозволяє співвіднести середнє число цитувань на статтю внз і світове середнє число цитувань, але отримане співвідношення множиться на кількість цитувань статей ВНЗ

1	2	3	4
		BGIU	2.1. Число публікацій за п'ятирічний період 10% 2.2. Кількість книг за п'ятирічний період 2,5% 2.3. Середнє число цитувань на 1 статтю 10% 2.4. Всього цитувань 7,5% 2.5. Кількість публікацій, що входять в 10-відсоткову групу найбільш цитованих 12,5% 2.6. Частка публікацій, що входять в 10-відсоткову групу найбільш цитованих у загальному числі публікацій 10%
3	Якість науково-дослідницької роботи	THE	Науково-робота (30%) 3.1. Репутаційні дослідження з питань науково-дослідної діяльності ВНЗ – 18% 3.2. Співвідношення доходу від досліджень і числа ППС – 6%, 3.3. Співвідношення кількості статей і числа ППС – 6%
		ARWU	3.1. Академічна продуктивність на одного представника науково-викладацького складу ВНЗ – результат ділення суми балів за попередніми п'ятьма показниками на число еквівалентів повної ставки академічного персоналу (PCP) – 10 %
		Webometrics	3.1. EXCELLENCE (30%) – число наукових публікацій університету за п'ятирічний період, що входять у групу 10% найбільш цитованих робіт у відповідній науковій галузі на основі аналітичних даних дослідницької групи SCImago
		URAP	3.1. Загальне число наукових документів, включаючи доповіді на конференціях, огляди, дискусії тощо, опубліковані в період 2012–2014pp. – 10% 3.2. Загальний вплив статей (Article Impact Total – AIT) 18% (вимірює наукову продуктивність, обчислюючи співвідношення середньої кількості цитувань на статтю ВНЗ (CPP) до світової середньої кількості цитувань на статтю (CPP_World) в 23 предметних областях науки в період 2012–2014pp.)

1	2	3	4
		BGIU	3.1. Конференції (публікації за результатами конференцій за п'ятирічний період) 2,5%
4	Якість науково-педагогічного персоналу	THE	Освіта (30%) 4.1. Співвідношення кількості студентів і ППС – 4,5% 4.2. Співвідношення присуджених ступенів PhD та бакалаврських ступенів – 2,25% 4.3. Кількість присуджуються ступенів PhD в розрахунку на одного ППС – 6% 4.4. Співвідношення доходу вузу і числа ППС – 2,25%
		ARWU	4.1. Число випускників-лауреатів Нобелівської або Філдсівської премії (Alumni) – 10% 4.2. Число співробітників-лауреатів Нобелівської або Філдсівської премії (Award)–20%
		BGIU	4.1. Кількість присуджених ступенів PhD за рік 5% 4.2. Співвідношення кількості присуджених за рік ступенів PhD і загального числа НПП
5	Репутація серед роботодавців, співпраця з організаціями та підприємствами	THE	5.1. Репутаційне дослідження з питань викладання – 15% 5.2. Залучення коштів від промисловості (2,5%) – інновації – один показник, що оцінює дохід від досліджень на замовлення промислових підприємств в розрахунку на одного представника ПВС.
		QS	5.1. Репутація серед роботодавців, викладацького складу і студентів (20%)
		BGIU	5.1. Регіональна науково-дослідна репутація 12,5%

Примітка: THE (Times Higher Education World University Ranking, Великобританія); QS (QS World University Ranking, Шанхай, Китай); ARWU (Academic Ranking of World Universities, Великобританія); Webometrics (Ranking Web, Іспанія); URAP (University Ranking by Academic Performance, Анкара, Туреччина); Best Global Universities US News, США.

Доцільно зазначити, що певні показники мають відсоткове значення, що трактується як питома вага даного показника у загальній структурі рейтингу. Також певні рейтинги використовують тільки абсолютні показники для оцінки ВНЗ (ARWU, Webometrics), тоді як THE та QS у якості своїх

критеріїв, навпаки, використовують лише відносні індикатори. В свою чергу, такі рейтинги як URAP та Best Global Universities US News акумулюють досвід попередників та використовують симбіоз абсолютних та відносних показників при ранжування ВНЗ. Такий підхід на думку автора є найбільш ефективним, оскільки дозволяє співвідносити між собою як великі за розмірами і досить старі університети, так і допускати до рейтингування представників нової генерації вищої освіти.

Як видно з табл. 1, найбільш широкоживаними показниками є представники групи «цитованість, публікаційна активність ВНЗ», оскільки саме вони визначають актуальність та результативність наукових досліджень представників ВНЗ для світової академічної спільноти. Також важливе значення під час оцінювання діяльності ВНЗ мають показники груп «якість науково-дослідницької роботи» та «міжнародне визнання, активність та співпраця», що може пояснюватися вагомістю світової інтеграції та розвитку науки. Однак, особливої уваги потребує роз'яснення системи встановлення вагових коефіцієнтів при показниках та відсутність групи показників, здатної оцінити якість підготовки студентів, що є першочерговим завданням діяльності будь-якого вишу. Більш того, виникає питання правомірності порівняння університетів різних за спеціалізацією та масштабами діяльності. Так, наприклад, доцільним є окремий розгляд групи класичних університетів та окреме рейтингування профільних вищів. Таке ранжування є більш справедливим, оскільки дає рівні шанси для конкурентної боротьби ВНЗ.

Проводячи паралель з вітчизняною системою рейтингування, доцільно відмітити значні розбіжності як у методиці, що покладено в основу рейтингу, так і у переліку показників. Загалом, національна система рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів є остаточно несформованою, перебуває на стадії трансформації та реформації, її об'єктивність та прозорість, нажаль, є під сумнівом. Сьогодні вся вітчизняна система рейтингового оцінювання університетів знаходиться у приватному секторі, а держава, нажаль, не проводить моніторинг престижності ВНЗ.

Пріоритетним напрямком повинна стати інтеграція з досвідом зарубіжних освітніх систем щодо методології побудови рейтингів. Подальшого дослідження потребує система відбору та оцінки показників діяльності ВНЗ та їх вагових значень.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи все вищезазначене, констатуємо, що на даному етапі відсутня на національному рівні рейтингова система оцінювання діяльності вищих навчальних закладів, що значно гальмує зміцнення соціального партнерства та знижує суспільну відповідальність зацікавлених сторін за якість вищої освіти. Саме тому, подальші кроки Міністерства освіти та науки України мають бути спрямовані на впровадження ефективної, прозорої, відкритої, побудованої на принципах гласності та відповідальності, системи рейтингового оцінювання діяльності ВНЗ.

Література:

1. Классификация рейтингов университетов / Allrankings.ru Рейтинги университетов и наукометрия 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://allrankings.ru/index.php/rankings-list>.
2. The Ranking Web or Webometrics [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.webometrics.info/en/world>.
3. Рейтинг US News «Лучшие мировые университеты» 2015–2016 (Best Global Universities US News 2015–2016) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.usnews.com
4. Рейтинг научной производительности университетов 2015–2016 (University Ranking by Academic Performance – (URAP) – 2015–2016) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.urapcenter.org/>.